

ارزیابی کارکرد مولفان کتاب‌های درسی پیام‌های آسمانی بر مبنای رویکرد تبیین ارزش‌ها در تربیت اخلاقی

شیما عطار^۱، دکتر فائزه ناطقی^{۱*}، دکتر نصراله عرفانی^۲

۱. گروه علوم تربیتی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران.

۲. گروه روانشناسی، دانشگاه پیام نور، ایران.

(تاریخ دریافت: ۹۸/۱۱/۳۰، تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۲/۲۵)

چکیده

زمینه: رفع دغدغه چگونگی تربیت اخلاقی دانش‌آموزان با ارزیابی کارکرد مولفین میسر خواهد شد. هدف پژوهش حاضر ارزیابی کارکرد مولفان کتاب‌های پیام‌های آسمانی بر مبنای انعکاس مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌هاست.

روش: این پژوهش با ترکیبی از روش‌های مطالعات اسنادی، دلفی فازی و تحلیل محتوا انجام شد. جامعه تحقیق را متون مرتبط با موضوع تحقیق تشکیل داد. جامعه آماری علاوه بر کتاب‌های درسی پیام‌های آسمانی دوره اول متوسطه شامل اساتید شاغل در دانشگاه‌های استان همدان در رشته‌های علوم تربیتی، روانشناسی و الهیات بود که ۴۰ نفر از آنان به صورت هدفمند به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. کلیه محتوای کتاب‌های نامبرده به روش تمام شماری بررسی شد. روش نمونه‌گیری از جامعه تحقیق، در دسترس بود که تا رسیدن به حد اشباع نظری ادامه داشت. از فیش، پرسشنامه محقق ساخته و چک لیست محقق ساخته تحلیل محتوا برای جمع‌آوری داده‌ها و از روش‌های آنتروپی شانون و تاپسیس برای تجزیه و تحلیل داده‌ها بهره‌برداری گردید.

یافته‌ها: یافته‌ها حاکی است که خبرگان درباره ۱۰ مولفه از رویکرد تبیین ارزش‌ها به وحدت نظر رسیده‌اند و وضعیت کارکرد مولفان کتاب‌های پیام‌های آسمانی پایه‌های ۷، ۸ و ۹ بر اساس بازتاب مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها در محتوای کتاب‌های مذکور به ترتیب حائز رتبه ۳، ۲ و ۱ می‌باشد.

نتیجه‌گیری: توزیع مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها که می‌توانستند تاثیرگذاری قابل توجهی در تربیت اخلاقی دانش‌آموزان در راستای شفاف‌سازی ارزش‌های اخلاقی در مواجهه با تضادهای ارزشی داشته باشند، در محتوای کتاب‌های پیام‌های آسمانی به صورت نامتوازن است. بنابراین عملکرد مولفان کتاب‌های نامبرده بر مبنای انعکاس مولفه‌های رویکرد مذکور نیازمند تجدیدنظر می‌باشد.

کلیدواژگان: اخلاق، تربیت اخلاقی، رویکرد تبیین ارزش‌ها، کتاب‌های درسی پیام‌های آسمانی، مولفان

سر آغاز

دوره آموزش عمومی^۱ فرصتی مناسب برای ایجاد و توسعه صفات اخلاقی^۲ در دانش‌آموزان است (۱). بدین لحاظ تربیت اخلاقی^۳ همواره یکی از اهداف اصلی در نظام‌های آموزشی^۴ بوده است (۲ و ۳). در نقشه مهندسی و فرهنگی کشور^۵، یکی از چشم‌اندازهای فرهنگی، پیشسازی در اخلاق و رفتار حسنه ذکر شده است (۴). در سند برنامه درسی ملی^۶، اخلاق به عنوان شایستگی پایه مطرح گردیده است (۵). در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش^۷، تربیت اخلاقی پیش‌نیاز سایر ساحت‌های تربیتی^۸ معرفی شده است (۶).

لیکن بر خلاف تاکید اسناد بالادستی^۹ به مقوله تربیت اخلاقی، مرور پیشینه پژوهش‌ها نشان می‌دهد که در کتاب‌های درسی به مسئله تربیت اخلاقی به طور جدی و علمی پرداخته نشده است (۷ و ۸). شواهد نیز حاکی است که دامنه نابسامانی‌های اخلاقی رو به گسترش است (۹ و ۱۰). بنابراین آموزش اخلاقیات، مسئولیت مهم نظام‌های آموزشی است (۱۱). کم‌توجهی مدارس نسبت به تربیت اخلاقی دانش‌آموزان، زمینه بروز پیامدهای نامناسب اخلاقی را فراهم می‌نماید (۱۲ و ۱۳).

نویسنده مسئول: نشانی الکترونیکی: f-nateghi@iau-arak.ac.ir

بدین‌لحاظ از مدارس انتظار می‌رود که فراگیران را به گونه‌ای پرورش دهد که بتوانند درست را از نادرست اخلاقی تشخیص دهند (۱۴). یعنی کارکرد نظام‌های آموزشی فقط به انتقال بعد دانشی به دانش‌آموزان محدود نمی‌شود، بلکه کارکرد هنجارین، ارزش‌بنیان و اخلاقی آن‌ها نیز مطرح می‌باشد (۱۵). در این راستا، تجارب زیسته^{۱۰} معلمان بیانگر آن است که شیوه‌های سنتی آموزش اخلاق کارایی ندارند (۱۶). لذا رویکردهای سنتی تربیت اخلاقی مورد نقد فراوان واقع شده‌اند (۱۷). بنابراین امروزه یکی از دغدغه‌های عمده در نظام‌های آموزشی، چگونگی تربیت اخلاقی دانش‌آموزان است؛ زیرا در عصر حاضر دیگر صرف شناخت ضرورت و جایگاه تربیت اخلاقی مدنظر نیست، بلکه مسئولان به دنبال راهکارهایی برای چگونگی تربیت اخلاقی هستند (۱۸). بدین دلیل که علی‌رغم آنکه درباره چرایی تربیت اخلاقی، توافق زیادی بین نظریه‌پردازان وجود دارد، لیکن درباره چگونگی تربیت اخلاقی، اختلاف نظرها زیاد است (۱۹). به طوری که رویکردهای متعددی برای چگونگی تربیت اخلاقی فراگیران مطرح شده است. از قبیل رویکرد تبیین ارزش‌ها^{۱۱} که اعتراضی در برابر وجود طیف وسیعی از ارزش‌های متضاد است که موجب سردرگمی افراد می‌گردد. طرفداران این رویکرد مدعی هستند، اگر به افراد کمک شود تا به شفاف‌سازی^{۱۲} ارزش‌هایشان بپردازند، الگوهای رفتاری آنان تغییر خواهد کرد. مبنای برنامه تربیت اخلاقی این رویکرد، تلاشی در جهت کمک به افراد برای رهایی از سردرگمی در انتخاب ارزش‌هاست (۲۰). از منظر این رویکرد، برنامه تربیت اخلاقی باید غیرمستقیم باشد تا بدون هیچ اجباری، دانش‌آموز چرایی ارزش‌های اخلاقی را توجیه کند. پس باید به فراگیر اختیار داده شود تا بتواند از بین انتخاب‌های اخلاقی خود، گزینه بهتر را انتخاب کند (۲۱). یعنی هدف این رویکرد، آموزش ارزش‌های خاصی نیست، بلکه در تلاش است که امکان مقایسه ارزش‌های دانش‌آموزان را با ارزش‌های دیگران فراهم نماید (۲۲). بنابراین این رویکرد، مخالف تلقین دیدگاه‌هاست و اصرار دارد که شناسایی، گزینش و عمل بر طبق یک نظام ارزشی، باید تنها از طریق عقل و استدلال صورت گیرد (۲۳). بدین ترتیب مشخص می‌شود کار تربیت اخلاقی در این رویکرد به جای تغییر در ارزش‌ها، بیشتر متوجه شکوفاسازی^{۱۳} ارزش‌هاست. بدین‌لحاظ در این رویکرد از دستکاری ارزش‌های دانش‌آموزان پرهیز می‌گردد و ضمن احترام به آزادی آن‌ها، در توضیح ارزش‌ها به آنان کمک می‌شود (۲۴).

از آن جا که در نظام‌های آموزشی به ویژه در نظام‌های آموزشی متمرکز، برنامه‌های درسی^{۱۴} و به تبع آن کتاب‌های درسی محوریت داشته و بدون تربیتی محسوب می‌گردند، اینگونه به نظر می‌رسد که تدوین کتاب‌های درسی بر اساس مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها می‌تواند استراتژی موثری در تحقق اهداف این رویکرد باشد؛ زیرا کتاب‌ها می‌توانند در پرورش و تعالی اخلاق فراگیران، مفید باشند (۲۵). مرور پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که کتاب‌های درسی در هر سطح و موضوعی می‌توانند به عنوان ابزار اولیه برای شکل‌دهی به نگرش‌ها و رفتارها عمل کنند (۲۶). می‌توان گفت از میان حوزه‌های یادگیری یازده

گانه درج شده در سند راهنمای برنامه درسی ملی؛ حوزه‌ای که در آن بیش از همه به تربیت اخلاقی پرداخته شده، حوزه قرآن و معارف اسلامی است؛ لذا این گونه انتظار می‌رود که کتاب‌های درسی مرتبط با این حوزه در زمینه تربیت اخلاقی منشا اثر باشند. اما اینکه مولفان کتاب‌های پیام‌های آسمانی تا چه حد در این امر موفق بوده‌اند، پرسشی است که به منظور پاسخگویی به آن، این پژوهش طراحی شده است. البته قابل ذکر است که محتوای کتاب‌های پیام‌های آسمانی در تحقیقات پیشین مورد تحلیل قرار گرفته‌اند، لیکن ملاک تحلیل با ملاک مورد نظر در این تحقیق متفاوت بوده است. به عنوان مثال در پژوهشی محتوای کتاب‌های پیام‌های آسمانی بر اساس میزان توجه به مولفه‌های هوش اخلاقی^{۱۵} مورد تحلیل قرار گرفته است (۲۷). یا در تحقیق دیگری، پژوهشگران به تحلیل محتوای کتاب پیام‌های آسمانی پایه هفتم بر مبنای میزان پرداختن به انواع روش‌های تربیت اسلامی پرداخته‌اند (۲۸). بررسی تحلیل محتوای کتاب‌های پیام‌های آسمانی بر اساس میزان تاکید بر شایستگی‌های پایه اخلاقی برنامه درسی ملی نیز تحقیق دیگری در این ارتباط است که نتایج آن حاکی است در تدوین کتاب‌های نامبرده به برخی از شایستگی‌های پایه اخلاقی برنامه درسی ملی توجه کمی شده و برخی دیگر نیز مغفول مانده‌اند (۲۹). بنابراین در مجموع مرور پژوهش‌های قبلی بیانگر خلاء مطالعاتی در باب شناسایی میزان توجه مولفین کتاب‌های پیام‌های آسمانی به مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌هاست. لذا این پژوهش علاوه بر پر کردن این خلاء مطالعاتی می‌تواند به نتایجی منجر شود که بازخوردی به مولفین کتاب‌های پیام‌های آسمانی، جهت تقویت نقاط قوت و رفع نقاط ضعف محتوای کتاب‌های مذکور خواهد بود. بدین‌لحاظ هدف پژوهش حاضر، ارزیابی وضعیت کارکرد مولفین کتاب‌های پیام‌های آسمانی بر مبنای انعکاس مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌هاست. لذا عمده‌ترین مسئله پژوهش فعلی عبارتست از اینکه وضعیت کارکرد مولفان کتاب‌های پیام‌های آسمانی بر اساس بازتاب مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها در محتوای کتاب‌های نامبرده چگونه است؟

روش

پژوهش فعلی با ترکیبی از روش‌های مطالعات اسنادی، دلفی فازی، تحلیل محتوای کیفی - قیاسی و تحلیل محتوای کمی انجام شد. جامعه تحقیق را متون مرتبط با موضوع تحقیق تشکیل داد. جامعه آماری علاوه بر کتاب‌های درسی پیام‌های آسمانی دوره اول متوسطه در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ شامل اساتید شاغل در دانشگاه‌های استان همدان در رشته‌های علوم تربیتی، روانشناسی و الهیات بود که ۴۰ نفر از آنان به صورت هدفمند به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند؛ چرا که در مورد تعداد خبرگان مورد نیاز برای دلفی فازی توافق نظر وجود ندارد (۳۰). به طوری که تعداد خبرگان این تکنیک از ۱۰ تا ۵۰ نفر قابل تغییر است؛ زیرا از یک سو، تعداد خبرگان باید به اندازه کافی باشد تا پاسخ‌ها، الگوی خاص خود را نشان دهند، لیکن از سوی دیگر، تعداد خبرگان نباید آنقدر

یافته‌ها

تعریف متغیرهای زبانی: با تعریف دامنه متغیرهای کیفی در جدول (۱) خبرگان با ذهنیت یکسان به سوال‌ها پاسخ داده‌اند.

جدول ۱: اعداد فازی مثلثی متغیرهای کلامی

متغیرهای کلامی	عدد فازی مثلثی	عدد فازی قطعی شده
خیلی زیاد	(۰ و ۰/۲۵ و ۱)	۰/۹۳۷۵
زیاد	(۰/۱۵ و ۰/۱۵ و ۰/۷۵)	۰/۷۵
متوسط	(۰/۲۵ و ۰/۲۵ و ۰/۵)	۰/۵
کم	(۰/۱۵ و ۰/۱۵ و ۰/۲۵)	۰/۲۵
خیلی کم	(۰ و ۰ و ۰/۲۵)	۰/۰۶۲۵

در جدول (۱) اعداد فازی قطعی شده، با استفاده از فرمول مینکووسکی به صورت رابطه (۱) به دست آمده‌اند:

رابطه (۱)

$$\bar{\chi} = m + \frac{\beta - \alpha}{4}$$

نظرسنجی مرحله اول: در این مرحله، ۹ مولفه استخراج شده از مطالعات اسنادی، در قالب پرسشنامه به خبرگان ارسال شد که نتایج شمارش پاسخ‌های آن‌ها و میانگین فازی زدایی شده هر مولفه که با بهره‌گیری از روابط (۱) و (۲) و (۳) محاسبه گردیده در جدول (۲) ارائه شده است.

رابطه (۲)

$$A_i = (a_1^{(i)}, a_2^{(i)}, a_3^{(i)}), \quad i = 1, 2, 3, \dots, n$$

رابطه (۳)

$$A_{ave} = (m_1, m_2, m_3) = \left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n a_1^{(i)}, \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n a_2^{(i)}, \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n a_3^{(i)} \right)$$

در روابط فوق A_i بیانگر دیدگاه خبره A_m و میانگین دیدگاه‌های خبرگان است (۳۳).

زیاد باشد که احتمال اختلاف عقاید را افزایش دهد (۳۱). در پژوهش حاضر کلیه محتوای کتاب‌های نامبرده به روش تمام شماری بررسی شد. روش نمونه‌گیری از جامعه تحقیق، در دسترس بود که تا رسیدن به حد اشباع نظری ادامه داشت. برای جمع‌آوری داده‌ها از فیش، پرسشنامه محقق ساخته و چک لیست محقق ساخته تحلیل محتوا استفاده گردید. روایی صوری و محتوایی پرسشنامه توسط جمعی از متخصصان حوزه تربیت اخلاقی بررسی و تایید شد. جهت سنجش پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ بهره‌برداری گردید که ضریب ۰/۸۹ به دست آمد و در نهایت تایید شد. همچنین به منظور بررسی اعتبار داده‌های مربوط به تکنیک دلفی فازی، از معیار اعتبار اعضا در شیوه اعتباریابی نیومن بهره‌گیری شد. بنابراین با توجه به آنکه در تکنیک دلفی فازی، نتایج مربوط به هر مرحله به خبرگان برگشت داده شد و نظر آن‌ها مجدداً دریافت گردید، اعتبار اعضا برقرار است. چک لیست محقق ساخته تحلیل محتوا بر اساس ۹ مولفه استخراج شده از تحلیل متون در دسترس و تایید شده توسط خبرگان طراحی گردید، لذا می‌توان گفت این ابزار از روایی مطلوبی برخوردار است. همچنین به منظور اطمینان از ثبات اندازه‌گیری سیاهه ثبت داده‌ها و تعیین میزان پایایی این ابزار از تکنیک اجرای مجدد استفاده شد. بدین صورت که فرم نهایی تهیه شده در اختیار پنج نفر متخصص تحلیل محتوا قرار گرفت و از آن‌ها خواسته شد تا بخشی از کتاب‌های مورد نظر را به صورت همزمان و مجزا ارزیابی نمایند. سپس داده‌های به دست آمده، در فرمول ذیل قرار گرفت و ضریب پایایی ۰/۸۸ به دست آمد که نشان از پایایی قابل قبول ابزار جمع‌آوری داده بود. واحد ثبت در این تحقیق را مضامین تشکیل داد. روش شمارش نیز فراوانی بود و مقوله‌بندی با روش جعبه‌ای صورت گرفت، یعنی مقوله‌ها پیش از اجرای تحقیق تعیین شدند و به همین دلیل به آن، روش از پیش تعیین شده نیز گویند (۳۲). جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آنتروپی شانون و تاپسیس بهره‌گیری شد.

$$\text{تعداد واحدهایی که در یک طبقه کدگذاری شده‌اند} = \frac{\text{مجموع تعداد کل واحدهای کدگذاری شده}}{\text{ضریب پایایی}}$$

جدول ۲: نتایج شمارش پاسخ‌های مرحله اول نظرسنجی

مؤلفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها	علامت اختصاری مؤلفه	میزان موافقت خبرگان				$(\bar{\chi}_i)$
		خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	
ترغیب دانش‌آموزان به تخصص و کنجکاوی متفکرانه درباره رفتارها و ارزش‌های مورد علاقه‌شان	۱م	۲۲	۱۳	۵	۰	۰/۸۲
شفاف‌سازی ارزش‌ها از طریق ایجاد فرصت‌هایی برای بحث و گفتگو پیرامون ارزش‌های متضاد	۲م	۳۵	۵	۰	۰	۰/۹۱
توجه به ارزشمندی چگونه اندیشیدن به جای به چه اندیشیدن	۳م	۳۱	۸	۱	۰	۰/۸۹
توجه به آزادی حق انتخاب افراد از طریق ایجاد فرصت‌هایی برای گزینش ارزش‌ها	۴م	۳۵	۵	۰	۰	۰/۹۱

۰/۷۵	۰	۲	۷	۱۷	۱۴	۵م	تقویت مهارت‌های تبیین ارزش‌گذاری در مواجهه با تضادهای ارزشی
۰/۶۷	۰	۸	۳	۲۰	۹	۶م	توجه به دلایل رعایت حقوق فردی و گروهی
۰/۷۷	۰	۰	۴	۲۷	۹	۷م	تشویق دانش‌آموزان به رفع ابهامات موجود در ارزش‌ها و الگوهای رفتاری غیرمتعارف از طریق درک مبانی ارزشی
۰/۶۴	۰	۵	۱۲	۱۸	۵	۸م	توجه به توانایی دانش‌آموزان در تشخیص ارزش‌های خوب از ارزش‌های بد
۰/۷۸	۰	۰	۲	۳۰	۸	۹م	توجه به خودگردانی و پذیرش مسئولیت در انجام کارها

در مواجهه با موقعیت‌های تعارض برانگیز اخلاقی و با علامت اختصاری ۱۰م به پرسشنامه اضافه شد. سپس خبرگان با توجه به میزان اختلاف دیدگاه آن‌ها با میانگین دیدگاه سایر خبرگان در مرحله اول، دوباره به پرسشنامه پاسخ دادند که نتایج آن در جدول (۳) آمده است. چنانچه اختلاف بین دو مرحله، کمتر از حد آستانه خیلی کم (۰/۱) باشد، در این صورت فرایند نظرسنجی متوقف می‌شود (۳۳).

یافته‌های جدول (۲) نشان می‌دهد که خبرگان درباره اکثر مولفه‌ها توافق نظر زیادی دارند.

نظرسنجی مرحله دوم: در این مرحله، نظرات خبرگان در خصوص معرفی سایر مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها که در مرحله قبل در قالب سوال باز در انتهای پرسشنامه اخذ شده بود، توسط جمعی از متخصصان پالایش گردید و مولفه‌ای با عنوان «توجه به تصمیم‌گیری مدلل به ویژه

جدول ۳: نتایج شمارش پاسخ‌های مرحله دوم نظرسنجی و مقایسه آن با نتایج مرحله اول

$(\bar{X}_2 - \bar{X}_1)$	(\bar{X}_2)	میزان موافقت خبرگان					علامت اختصاری مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها
		خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۰/۰۳	۰/۸۵	۰	۰	۳	۱۲	۲۵	۱م
۰/۰۲	۰/۹۳	۰	۰	۰	۲	۳۸	۲م
۰/۰۱	۰/۹۰	۰	۰	۱	۶	۳۳	۳م
۰/۰۱	۰/۹۲	۰	۰	۰	۳	۳۷	۴م
۰/۱۴	۰/۸۹	۰	۰	۰	۱۱	۲۹	۵م
۰/۱۶	۰/۸۳	۰	۰	۶	۱۰	۲۴	۶م
۰/۰۳	۰/۸۰	۰	۰	۳	۲۳	۱۴	۷م
۰/۱۳	۰/۷۷	۰	۰	۱۰	۱۳	۱۷	۸م
۰/۱۱	۰/۸۹	۰	۰	۳	۴	۳۳	۹م
-	۰/۸۱	۰	۰	۱۰	۴	۲۶	۱۰م

یافته‌های جدول (۴) بیانگر آن است که در مرحله سوم، نظرسنجی درباره ۵ مولفه فوق که میزان اختلاف نظر راجع به آن‌ها کمتر از (۰/۱) می‌باشد، متوقف شد.

تحلیل محتوا: در این مرحله از تحلیل محتوای کیفی - قیاسی و تحلیل محتوای کمی بهره‌گیری شد که نتایج آن در جدول (۵) آمده است.

یافته‌های جدول (۳) حاکی است که در مرحله دوم، نظرسنجی درباره ۵ مولفه‌ای که میزان اختلاف نظر راجع به آن‌ها کمتر از (۰/۱) می‌باشد، متوقف شد.

نظرسنجی مرحله سوم: در این مرحله، خبرگان با توجه به میزان اختلاف دیدگاه آن‌ها با میانگین دیدگاه سایر خبرگان در مرحله دوم، دوباره به پرسشنامه‌ای که شامل ۵ مولفه باقیمانده از مرحله قبل بود، پاسخ دادند که نتایج آن در جدول (۴) ارائه گردیده است.

جدول ۴: نتایج شمارش پاسخ‌های مرحله سوم نظرسنجی و مقایسه آن با نتایج مرحله دوم

علامت اختصاری مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها	میزان موافقت خبرگان					
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	(\bar{X}_2)
۵م	۳۴	۶	۰	۰	۰	۰/۹۱
۶م	۲۴	۱۵	۱	۰	۰	۰/۸۶
۸م	۱۸	۱۷	۵	۰	۰	۰/۸۰
۹م	۳۴	۴	۲	۰	۰	۰/۹۰
۱۰م	۲۹	۶	۵	۰	۰	۰/۸۵

جدول ۵: توزیع فراوانی میزان تاکید مولفان کتاب‌های پیام‌های آسمانی به مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها

علامت اختصاری مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها	کتاب پایه ۷		کتاب پایه ۸		کتاب پایه ۹		مجموع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱م	۰	۰	۰	۰	۳	۱۱/۱۱	۳	۴/۹۲
۲م	۰	۰	۳	۱۱/۵۴	۰	۰	۳	۴/۹۲
۳م	۱	۱۲/۵	۵	۱۹/۲۳	۰	۰	۶	۹/۸۳
۴م	۰	۰	۱	۳/۸۴	۲	۷/۴۱	۳	۴/۹۲
۵م	۰	۰	۳	۱۱/۵۴	۲	۷/۴۱	۵	۸/۲۰
۶م	۰	۰	۶	۲۳/۰۸	۲	۷/۴۱	۸	۱۳/۱۱
۷م	۱	۱۲/۵	۳	۱۱/۵۴	۴	۱۴/۸۱	۸	۱۳/۱۱
۸م	۱	۱۲/۵	۰	۰	۴	۱۴/۸۱	۵	۸/۲۰
۹م	۵	۶۲/۵	۵	۱۹/۲۳	۶	۲۲/۲۳	۱۶	۲۶/۲۳
۱۰م	۰	۰	۰	۰	۴	۱۴/۸۱	۴	۶/۵۶
مجموع	۸	۱۰۰	۲۶	۱۰۰	۳۷	۱۰۰	۶۱	۱۰۰

یافته‌های جدول (۵) حاکی است که در مجموع، کمترین فراوانی مربوط به مولفه‌های اول، دوم و چهارم با ۳ مضمون و بیشترین فراوانی مربوط به مولفه نهم با ۱۶ مضمون می‌باشد. در ادامه جهت تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از تحلیل محتوا از روش آنتروپی شانون استفاده گردیده که نتایج آن در جدول (۶) ارائه شده است.

یافته‌های جدول (۶) حاکی است که در مجموع، کمترین فراوانی مربوط به مولفه‌های اول، دوم و چهارم با ۳ مضمون و بیشترین فراوانی مربوط به مولفه نهم با ۱۶ مضمون می‌باشد. در ادامه جهت تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از تحلیل محتوا از روش آنتروپی شانون استفاده گردیده که نتایج آن در جدول (۶) ارائه شده است.

جدول ۶: مقادیر بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت هر یک از مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها در کتاب‌های پیام‌های آسمانی

مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها	۱م	۲م	۳م	۴م	۵م	۶م	۷م	۸م	۹م	۱۰م
آنتروپی هر مولفه (Ej)	۰	۰	۰/۴۱۰	۰/۵۷۹	۰/۶۱۲	۰/۵۱۱	۰/۸۸۶	۰/۴۵۵	۰/۹۹۶	۰
وزن هر مولفه (Wj)	۰	۰	۰/۰۹۲	۰/۱۳۰	۰/۱۳۸	۰/۱۱۵	۰/۱۹۹	۰/۱۰۲	۰/۲۲۴	۰

جدول ۷: ارزیابی و رتبه‌بندی کارکرد مولفان کتاب‌های پیام‌های آسمانی در راستای بازتاب مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها

رتبه هر گزینه	شاخص نزدیک نسبی	فاصله گزینه‌ها از جواب ایده‌آل منفی	فاصله گزینه‌ها از جواب ایده‌آل مثبت	گزینه‌ها
۳	۰	۰	۰/۱۵۸۱	کارکرد مولفان کتاب پیام‌های آسمانی پایه ۷ بر مبنای انعکاس مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها
۲	۰/۶۴۴	۰/۱۳۴۳	۰/۰۷۴۰	کارکرد مولفان کتاب پیام‌های آسمانی پایه ۸ بر مبنای انعکاس مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها
۱	۰/۶۴۹	۰/۱۵۲۲	۰/۰۸۲۱	کارکرد مولفان کتاب پیام‌های آسمانی پایه ۹ بر مبنای انعکاس مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها

یافته‌های جدول (۷) بیانگر آن است که وضعیت کارکرد مولفین کتاب‌های پیام‌های آسمانی پایه‌های ۷، ۸ و ۹ بر مبنای بازتاب مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها در محتوای کتاب‌های مذکور به ترتیب حائز رتبه ۳، ۲ و ۱ می‌باشد.

بحث

یافته‌های دلفی فازی حاکی است که خبرگان پس از طی سه مرحله نظرسنجی، در مورد ۱۰ مولفه از رویکرد تبیین ارزش‌ها به وحدت نظر رسیده‌اند که عبارتند از: «ترغیب دانش‌آموزان به تفحص و کنجکاوی متفکرانه درباره رفتارها و ارزش‌های مورد علاقه‌شان»، «شفاف‌سازی ارزش‌ها از طریق ایجاد فرصت‌هایی برای بحث و گفتگو پیرامون ارزش‌های متضاد»، «توجه به ارزشمندی چگونه اندیشیدن به جای به چه اندیشیدن»، «توجه به آزادی حق انتخاب افراد از طریق ایجاد فرصت‌هایی برای گزینش ارزش‌ها»، «تقویت مهارت‌های تبیین ارزش‌گذاری در مواجهه با تضادهای ارزشی»، «توجه به دلایل رعایت حقوق فردی و گروهی»، «تشویق دانش‌آموزان به رفع ابهامات موجود در ارزش‌ها و الگوهای رفتاری غیرمتعارف از طریق درک مبانی ارزشی»، «توجه به توانایی دانش‌آموزان در تشخیص ارزش‌های خوب از ارزش‌های بد» و «توجه به خودگردانی و پذیرش مسئولیت در انجام کارها» و «توجه به تصمیم‌گیری مدلل به ویژه در مواجهه با موقعیت‌های تعارض برانگیز اخلاقی».

یافته‌های حاصل از تحلیل محتوای کتاب‌های پیام‌های آسمانی بیانگر آن است که توزیع مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها در محتوای کتاب‌های نامبرده به صورت نامتوازن می‌باشد. به طوری که یافته‌های آنتروپی نشان نیز نشان داد که بیشترین بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت مربوط به مولفه «توجه به خودگردانی و پذیرش مسئولیت در انجام کارها» می‌باشد و کمترین بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت مربوط به مولفه‌های «ترغیب دانش‌آموزان به تفحص و کنجکاوی متفکرانه درباره رفتارها و ارزش‌های مورد علاقه‌شان»، «شفاف‌سازی ارزش‌ها از طریق ایجاد فرصت‌هایی برای بحث و گفتگو پیرامون ارزش‌های متضاد» و «توجه به تصمیم‌گیری مدلل به ویژه در مواجهه با موقعیت‌های تعارض برانگیز اخلاقی» می‌باشد.

همچنین یافته‌های تاپسیس حاکی است که وضعیت کارکرد مولفان کتاب‌های پیام‌های آسمانی پایه‌های ۷، ۸ و ۹ بر اساس انعکاس مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها در محتوای کتاب‌های مذکور به ترتیب حائز رتبه ۳، ۲ و ۱ می‌باشد؛ زیرا اساس این روش، انتخاب گزینه‌ای است که بیشترین فاصله را از جواب ایده‌آل منفی و کمترین فاصله را از جواب ایده‌آل مثبت دارد (۳۴). بنابراین در کل می‌توان گفت، یافته‌های این پژوهش بیانگر نیاز جدی به بازبینی وضعیت کارکرد مولفین کتاب‌های پیام‌های آسمانی در تدوین محتوای کتاب‌های نامبرده بر مبنای مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌هاست که این نتیجه با یافته‌های پژوهش‌های

دیگر مبنی بر لزوم بازنگری در کتاب‌های پیام‌های آسمانی به دلیل کم-توجهی یا بی‌توجهی به برخی از مولفه‌های اساسی در تربیت اخلاقی فراگیران همسو می‌باشد (۲۷، ۲۸ و ۲۹).

در مجموع بر اساس یافته‌های این پژوهش، به منظور تسریع در تقویت نقاط قوت و رفع نقاط ضعف عملکرد مولفان کتاب‌های پیام‌های آسمانی در راستای رفع ناهنجاری‌های اخلاقی دانش‌آموزان به کمک رویکرد تبیین ارزش‌ها، برگزاری دوره‌های آموزشی نظری و عملی آشنایی با رویکرد تبیین ارزش‌ها جهت مولفان کتاب‌های مذکور و بررسی اثربخشی برگزاری این دوره‌ها بر دیدگاه آنان در تحقیقات بعدی پیشنهاد می‌شود. از جمله محدودیت‌های این تحقیق می‌توان به محدود بودن موضوع به کتاب‌های پیام‌های آسمانی و محدود نمودن تحلیل به رویکرد تبیین ارزش‌ها اشاره نمود. بدین ترتیب پیشنهاد می‌گردد در پژوهش‌های آتی به تحلیل وضعیت کارکرد مولفین سایر کتاب‌های درسی در دوره‌های مختلف تحصیلی بر اساس میزان توجه به رویکردهای مختلف تربیت اخلاقی پرداخته شود؛ چرا که نتایج حاصل از آن، نقش پیشگیرانه‌ای از بروز آسیب‌های جبران‌ناپذیر در تربیت اخلاقی نسل آینده خواهد داشت.

نتیجه‌گیری

چگونگی تربیت اخلاقی فراگیران به منظور رفع نابسامانی‌های اخلاقی آنان، یکی از دغدغه‌های اصلی نظام‌های آموزشی در سراسر جهان است. در راستای رفع این نگرانی، توجه بیشتر مولفین به تدوین کتاب‌های درسی بر اساس مولفه‌های رویکردهای مختلف تربیت اخلاقی از جمله رویکرد تبیین ارزش‌ها نقش به‌سزایی دارد که این امر نیازمند ارزیابی است؛ زیرا نتایج حاصل از آن، می‌تواند زمینه‌ای را برای بازاندیشی در خصوص راهکارهای تقویت نقاط قوت و رفع نقاط ضعف کارکرد مولفان در پیاده‌سازی رویکردهای مختلف تربیت اخلاقی از قبیل رویکرد تبیین ارزش‌ها در کتاب‌های درسی را فراهم آورد. بر این اساس در تحقیق فعلی با توجه به نقش مهم درس پیام‌های آسمانی در تربیت اخلاقی نوجوانان، به ارزیابی وضعیت کارکرد مولفان کتاب‌های پیام‌های آسمانی بر مبنای انعکاس مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها پرداخته شد که مشخص گردید، اکثر مولفه‌های رویکرد مذکور که می‌توانستند تاثیرگذاری قابل توجهی در تربیت اخلاقی دانش‌آموزان در راستای شفاف‌سازی ارزش‌های اخلاقی در مواجهه با تضادهای ارزشی در موقعیت‌های تعارض برانگیز اخلاقی داشته باشند، در تنظیم محتوای کتاب‌های نامبرده مغفول مانده‌اند و یا مورد کم‌توجهی قرار گرفته‌اند. بنابراین می‌توان گفت که در تدوین محتوای کتاب‌های مذکور، میزان تاکید مولفین به مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها از توزیع نرمالی برخوردار نیست. بدین لحاظ می‌توان نتیجه‌گیری نمود که کارکرد مولفان کتاب‌های پیام‌های آسمانی بر اساس بازتاب مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها نیازمند تجدیدنظر می‌باشد. بدین ترتیب می‌توان اذعان

4. Supreme Council for Cultural Revolution. (2014). Country cultural engineering map. Cultural Engineering Center. Available at: URL. <http://www.sccr.ir/files/19891.pdf>. Accessed: 2 May 2018. (In Persian).
5. Ministry of Education. (2008). National curriculum document. Available at: URL. <http://www.medu.ir/fa/news/item/735563>. Accessed: 2 May 2018. (In Persian).
6. Ministry of Education. (2011). Fundamental evolution document of education. Available at: URL. <http://www.medu.ir/fa/news/item/663196>. Accessed: 2 May 2018. (In Persian).
7. Vojdani F, Hassani M. (2017). Qualitative content analysis of social study books in elementary school from the perspective of moral education. Quarterly Journal of Islamic Education; 12(25): 29-54. (In Persian).
8. Dramami N. (2011). Content analysis of the reading, social education (Civic), heavenly gifts and Quran textbooks third to fifth grades of elementary school in 2009 in order to examine some categories of moral education. [MA Thesis]. Tehran: Allameh Tabatabai University. (In Persian).
9. Abasi Z, Maleki H, Abbaspour A, Beheshti S. (2017). Survey the elements of the moral education curriculum model in excellent education based on the Holy Quran based on the interpretation of Almiszan. Quarterly of Qualitative Research in Curriculum; 2(8):1-27. (In Persian).
10. Chamal Nejad M, Zakeri SHP. (2016). Exploring the components that influence morality in education. Studies in Psychology and Educational Sciences; 1(3): 137-160. (In Persian).
11. Kristjansson K. (2016). Aristotelian character education. London: Routledge. Pp. 143-145.
12. Yadegari M, Salehi K, Sajjadih N. (2019). Provide foundation data theory to explain the current processes of moral education in high schools in Tehran. Journal of Applied Issues of Islamic Education; 4(2): 147-186. (In Persian).
13. Hajkhozeymh M. (2015). Investigating the relationship between teachers 'professional ethics and organizational health in public boys' elementary schools in Tehran. [MA Thesis]. Tehran: Tehran University. (In Persian).
14. Anderson D. (2014). Character education: who is responsible? Journal of Instructional Psychology; 27(3): 139- 159.
15. Berkowitz MW, Bier MC. (2015). Research-based character education. The Annals of the American Academy of Political and Social Science; 591(1): 72-85.
16. Lisievici P, Andronie M. (2016). Teachers assessing the effectiveness of values clarification techniques in moral education. Social and Behavioral Sciences; (217): 400-406.
17. Afkari F. (2014). Critique and survey of the approaches of moral education in elementary school in read, write, Quran, heavenly gifts, social

داشت که شناسایی مولفه‌های رویکرد تبیین ارزش‌ها و ارزیابی کارکرد مولفان کتاب‌های درسی بر مبنای انعکاس آن مولفه‌ها ضروری است؛ زیرا نتایج حاصل از آن در ارائه الگوی برنامه درسی تربیت اخلاقی کامل‌تر و کارآمدتر کاربرد دارد.

ملاحظه‌های اخلاقی

در این پژوهش با معرفی منابع مورد استفاده، اصل اخلاقی امانت‌داری رعایت و حق معنوی مولفین آثار محترم شمرده شده است.

سپاسگزاری

مقاله حاضر مستخرج از رساله دکتری رشته برنامه‌ریزی درسی دانشگاه آزاد واحد اراک با عنوان «نقد و بررسی جایگاه رویکردهای تربیت اخلاقی در برنامه درسی دوره متوسطه اول و ارائه الگوی مطلوب» می‌باشد. از اساتید بزرگوار راهنما و مشاور و سایر اساتید محترم رشته‌های علوم تربیتی، روانشناسی و الهیات در دانشگاه‌های استان‌های همدان و مرکزی تقدیر و تشکر می‌گردد.

واژه نامه

1. General education course	دوره آموزش عمومی
2. Ethics	اخلاق
3. Moral education	تربیت اخلاقی
4. Educational systems	نظام های آموزشی
5. Cultural engineering map	نقشه مهندسی برق
6. National curriculum document	سند برنامه درسی ملی
7. Fundamental evolution document of education	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
8. Educational areas	ساخت‌های تربیتی
9. Upstream documents	اسناد بالادستی
10. Lived experiences	تجارب زیسته
11. Values explanation approach	رویکرد تبیین ارزش‌ها
12. Clarification of values	شفاف‌سازی ارزش‌ها
13. Flourishing of value	شکوفاسازی ارزش‌ها
14. Curriculum	برنامه درسی
15. Moral Intelligence	هوش اخلاقی

References

1. Hudson TD, Díaz Pearson A. (2018). Developing the moral self: college students' understandings of living a moral or ethical life. Journal of College and Character; 19(3): 185-200.
2. Bischoff K. (2016). The civic effects of schools: theory and empirics. Theory and Research in Education; 14(1): 91-106.
3. Bryan H, Burstow B. (2018). Understanding ethics in school based research. Professional Development in Education; 44(1): 107-119.

- textbooks. *Ethics in Science & Technology*; 8 (4): 1-11. (In Persian).
27. Taqawi-Nejad H. (2014). Content analysis of the first secondary school heavenly message curriculum in terms of attention to ethical intelligence components. [MA Thesis]. Marvdasht: Islamic Azad University. (In Persian).
 28. Bakhtiari A, Tavassoli T. (2016). Analysis of the content of the textbook of the seventh grade heavenly messages based on the level of dealing with various methods of Islamic education. *Applied Issues of Islamic Education*; 1 (2): 33-52. (In Persian).
 29. Abbaspour A, Asareh A, Sobhani-Nejad M, Ahqar GH. (2019). Analysis of the textbook content of the heavenly messages of the first secondary school from the perspective of paying attention to the basic moral merits of the national curriculum. *Leadership & Educational Management*; 13 (1): 199-214. (In Persian).
 30. Mullen P. (2003). Delphi: myths and reality. *Health Organization & Management*; 17(1): 37-52.
 31. Okoli C, Pawlowski SD. (2004). The Delphi method as a research tool: an example, design considerations and applications. *Information & Management*; 42 (1): 15-29.
 32. Nourian M. (2010). Analysis of Iranian elementary school curricula. 1st Ed. Tehran: New Dialect. Pp. 65-68. (In Persian).
 33. Cheng CH, Lin Y. (2002). Evaluating the best main battle tank using fuzzy decision theory with linguistic criteria evaluation. *European Journal of Operational Research*; 142(1): 174-186.
 34. Momeni M, Sharifi-Salem AR. (2011). Multi-character decision models and software (AHP, ANP, TOPSIS, PROMETHEE). 1st Ed. Tehran: Authors. Pp. 149-168. (In Persian).
 - education textbooks and design a curriculum pattern. [Ph.D. thesis]. Tehran: Allameh Tabatabai University. (In Persian).
 18. Shameli A, Maleki H, Kazemi HR. (2011). Curriculum is a tool for moral education. *Islam & Educational Research*; 3 (2): 77-98. (In Persian).
 19. Tan B, Naidu C, Jamil A. (2017). Moral values and good citizens in a multi-ethnic society: A content analysis of moral education textbooks in Malaysia. *Social Studies Research*; 22(81): 41-55.
 20. Chenari M. (2015). Philosophical foundations and critique of value transparency approach. *Ethics in Science & Technology*; 10 (3): 1-8. (In Persian).
 21. Heidari-Sufiani Z, Sohrabpour N, Nikkhah Kohneh-Gorabi SA. (2015). Investigating approaches to moral education in schools. The 1st National Conference on New Studies and Research in the Field of Educational Sciences and Psychology in Iran. Qom: Soroush Hekmat Mortazavi Center for Islamic Studies and Research; 1-8. (In Persian).
 22. Mary P, Suganya D. (2016). Value clarification in education. National Conference on Value Education through Teacher Education; 1(2): 42-45.
 23. Sadeghzade-Ghamsari AR, Norouzi L. (2019). Limits of using habit in moral education in accordance with selected contemporary approaches and their criticism based on the theory of human as agent. *Journal of Islamic Education Research*; 8(1): 104-143. (In Persian).
 24. Gharba M, Dehbashi A. (2016). Moral education. 1st Ed. Tehran: Debizeshi. Pp. 103-109. (In Persian).
 25. Ahangari F, Mahlouji Zadeh Mahabadi M. (2015). Growing ethics through book therapy in Persian literary texts. *Ethics in Science & Technology*; 10 (2): 1-9. (In Persian).
 26. Nourian M, Bahramian S. (2013). Ethical differences between men and women in Persian